

סנהדרין לח-א

עניין: כפירת אדם הראשון

לשם ספר הדע"ה

ח"ב דרוש די ענף כי ס"א

מהר"ל חידושי אגדות

מושך בערלתו וכו'. (שם). ואמר רב יהודה אמר באו לדקדק על לשון ויתחבא, שפירושו כי היה מסלק עצמו מן הש"י עד שהיה נחבא ממנו, ואל"כ איך אפשר להתחבא מן השכינה יתברך, אבל ר"ל כמו שאמרנו שהיה מסלק עצמו מן השכינה, ולכך אמר לו איכה, כלומר אנה פנית וסלקת עצמך ממני, וסבר רבי יצחק כי מושך היה בערלתו, כי הערלה הוא כסוי וסתומה והבדל, וכך משמש לשון ערלה בכל מקום שהוא לשון סתומה והבדל. ולפי פירושו זה כי סבור היה כי העולם התחתון הוא נוהג על פי טבעו כאשר ברא הש"י שיהיה העולם נוהג, ולכך דבריו שיהיה האדם ערל כמו שבראו הש"י ערל. ודבר זה הפך מצות המילה כי לכך צוה המלה ביום ח', כי מספר שבעה הם כנגד שבעה ימי בראשית שהוא עולם הטבע, והמילה היא על הטבע ולכן ביום השמיני שהעולם הזה נוהג אף שלא בטבע, ודבר זה הפך מצות המילה ביום הח' כי מספר שבעה הם כנגד שבעה ימי בראשית שהיא עולם הטבע, והמילה היא על הטבע ולכן הוא ביום השמיני שהעולם הזה נוהג אף שלא בטבע, ודבר זה התחיל אברהם שעשה [לו] הש"י ניסים ונפלאות שלא בטבע, ולכך אליו נתנה המילה. ואדם הראשון היה מסלק עצמו מה שהוא הפועל והמושג על הטבע, והיה מוסר עצמו תחת הטבע לומר כי עולם כמנהגו נוהג, ולכך לא אמר שלא היה רוצה למול רק שהיה מושך בערלתו, כי היה מוציא עצמו מן רשות הש"י והיה מושך בערלתו. ולמאן דאמר מין היה מוסיף הוא, דלא זה בלבד שהיה מסלק עצמו מן הש"י לומר שהוא תחת הטבע, רק שהיה מוציא עצמו לגמרי אל ע"ז, וזה שאמר מין היה, כי המין הוא שמוציא עצמו מן רשות הש"י לעבוד אלהי נכר, וזה אינו דומה למה שאמר מושך בערלתו, אע"ג שהוא עושה מחיצה והבדל בינו ובין בוראו, מ"מ אינו סר לעבוד אלהי נכר, אבל מי שאמר מין היה נוטה אחר ע"ז לגמרי, ומי שאמר כופר בעיקר היה מסלק עצמו מן הש"י לגמרי עד שהיה כופר בעיקר, וכל אחד מוסיף על הראשון, ובדין שיהיה מוכיר ראשון מי שאומר מושך בערלתו היה רק מפני כי מי שאומר מושך בערלתו היה ומוי שאומר כופר בעיקר הי' שניהם מביאים הכתוב והמה כאדם עברו ברית, לכך קבע אלו שניהם זה אחר זה, וזה שאמר כופר בעיקר היה בודאי יש לסדר אחרון כי אי אפשר שיהיה דבר יותר מזה ולכך קבע לפניו מי שאמר מושך בערלתו היה.

רמב"ן סוף פרשת בא

ועתה²⁸⁶ אומר לך כלל בטעם מצות רבות. הנה מעת היות ע"ז בעולם מימי אנוש, החלו הדעות להשתבש באמונה. מהם כופרים בעיקר ואומרים כי העולם קדמון, כחשו בה' ויאמרו לא הוא²⁸⁷. ומהם מכחישים בידיעתו הפרטית ואמרו "איכה ידע אל ויש דעה בעליון" (התלים עג יא). ומהם שיודו בידיעה ומכחישים בהשגחה²⁸⁸, ויעשו אדם כדגי הים²⁸⁹ שלא ישגיח האל בהם ואין עמהם עונש או שכו, יאמרו עזב ה' את הארץ²⁹⁰. וכאשר ירצה

רבינו בחיי שמות ט, יד

בעבור תדע כי אין כמוני בכל הארץ. הודיעו בכלל דבריו ענין מציאות הש"י וההשגחה והיכולת, כי הוא יתברך נמצא ומשגיח ויכול. נמצא, הוא שהזכיר במכת הצפרדעים: (לעיל ח, ו.) "למען תדע כי אין כה" כלומר אין מציאות אחר בנמצאים כמציאותו. משגיח, הוא שאמר במכת הערוב: (פסוק יח.) "למען תדע כי אני ה' בקרב הארץ" כלומר משגיח כמלך בתוך המדינה להיותו קרוב אל הקצוות. יכול, הוא שהזכיר כאן במכת הברד: "בעבור תדע כי אין כמוני בכל הארץ" כלומר שאין בעל יכולת כמוני. והזכיר משה כן לפרעה, לפי שהיה פרעה כופר בשלשתן במציאותו והשגחתו ויכולתו.

והרי נבחר מכו"ז כי עומק החטא דעה"ש הוא כמה שכלל להסתכל ולהתבונן בעניני הקליפות והרע בכל מציאותם ולחמיסה להכיר אותם ולדע אולם וכל עניינות מה ששם ואין קשה מראש עד סופם והסתכל והתבונן בכל מעשיהם ופגולותיהם ושימושיהם. וכבר אמרנו כי כניסתו בזה היה לשם שמים וכ"ל מדברי הוזה"ק פ' בא דהכי אחזי לצד נש למנדע קוב ולמנדע רע ולא להכרח גרמיה לפיכך ודא י"י רזא דמתימותא, והיה דברנו כי מאחר שזה אורו הקב"ה רק על האכילה ולא על הנגיעה הרי מותר לו להתבונן גם אלא שלא יהיה מהם. ולכן היה הוא לחיה על הנגיעה ג"כ כאשר שגשגים דעתן קלות לכן עשה לה סייג לדבר אבל הוא הכניס עמו בהסיון הזה כי סמך את עצמו על משלתו הגדולה. אך הלואי שעשה לעמו אורו הסייג ג"כ כי באמת היה אלו הנגיעה ג"כ לאכילה והיה אכור לו להכניס את עצמו בהסיון הזה ולהסתכל גם כלל וכמו שיבאר כ"ז עוד למטה באל היטיב בעה"י:

שם סי' ד'

אמנם הסיון לנפש בזה הנה הוא גדול ורבי. והסכנה בזה הוא נורא ועלם מאד מאד עד שכמעט שאין כח אנושי לעמוד בזה כי הוא על דרך שבור חביית ושמור יינה. הענין הוא כי הרי מעט האדם הוא שכלל ענין שהוא מסיס את לבו להתבונן בו ומכניס את שכלו ומתבונן בזה הוא נעשה רבוק אליו ורובו ומחבב אותו. וכל מה שבענין הוא יותר עמוק והענין בו הוא יותר גדול דבק בו האדם ביותר ומתן את נפשו עליו עד שאינו מניח לו לא לאכול ולא לישן וכל חפלו ותשוקתו הוא רק בזה עד שגשגה בו לקנין עמוי ונעשה אחר עמו. וכדוע שהשכל והמשאל והמושגל אחד הוא. ובפרט כשאורו הענין יש בו גם חמדה ותאוה והוא מתוק לך. ומעט"כ כאשר אורו הדבר יש בו רוח חיים ג"כ ותשוקתו הוא ג"כ חמדה להדבק אל האדם וכל חשקו ומלאכתו הוא למלא תן בעיניו וקן בלבבו ולהעשות אליו למשכן ולמנוח וטוב כמו על זה להמשך האדם אחריו. והרי עמוקם שניהם לענין אחד לקרב ולהתקרב זה לזה ולהתקשר ז"ז. והרי נמשך האדם אחריו כמושק אל חשוקתו ונמסר אליו בכל כמו ונפשו ומאודו. והנה כל ענין הזה הנה הוא רחמ"ל וחלילה וחלילה לכל מי שמיסס עיונו להתבונן ולהסתכל בידיעות הכטורא אחרא. בפרטי מציאותם וכחם באחיותם ויניקתם. במקומם ופועלתם. בשמות הקומאה ושימושיהם אשר בכל עניני הכשפים ומעשה שדים רוחין לילין. בשמושיהם למיניהם. ומוקר ודורש בזה להכיר אותם ולדעת כל אופי שימושיהם. ובפרט שכמשחמש בזה ונהנה מהם. הנה האיש הזה הוא עושה את עצמו מחש כללן לטבח יוכל וכעכס אל מוסר איל ומפקיר את עצמו לאבד את עצמו משני עולמים כי עלול הוא חלילה וחלילה להיות עובד עב"ז ממש ושיהיה ארוק בזה בכל כמו וככו. כי הקליפה היא הומיה וסוררת להמשיך את האדם אחריה תיכף כאשר מסתכל בה. ולא עוד אלא גם כשמתבונן האדם במקומות התעורבות ר"ל שאינו מסתכל בהרע עצמו. אלא במקומות שיש שם תעורבות ממש. גם זהו סכנה גדולה עזומה כי עלול הוא שיטעה ולא יבחין. והוא ענין הד' שגכנסו לפרנס. כמ"ש בהקדמת תיקונים דף י"ב ע"ב. וע' במיקון ל"ח בהגרא"ל דף ק"ז ע"ד רה"מ ובג"ד. וכמו שיבאר לפנינו בעה"י לקמן עתק כ"ב בלרובה: